

Neden, amaç ve kanıt

1 Başlangıç ile neden

Bir öğrenci I. Dünya Savaşı için şu açıklamayı yapıyor: “Saraybosna suikastı olmasaydı devletler arasında hiçbir gerilim bulunmazdı.” Arkadaşı bu açıklamayı zaman şeridiyle değerlendiriyor.

Oklar yalnız zaman sırasını gösterir; tek başına neden kanıtı değildir.

Açıklamayı düzeltmek için hangi iki yargı birlikte kullanılmalıdır?

- A) Suikast gerilimi başlatmıştır; önceki ittifaklar bundan etkilenmemiştir.
- B) İttifaklar savaşı önlemiştir; suikastın olaylarla ilişkisi yoktur.
- C) Gerilimler suikasttan önce vardır; suikast savaşın başlamasını tetiklemiştir.
- D) Savaş ilanları rekabeti doğurmuştur; suikast bunların sonucu olmuştur.

2 Cepheyi amaçla okumak

Bir öğrenci, “Osmanlı’nın savaştığı bütün cephelerin amacı yeni toprak kazanmaktır.” diyor. Aşağıdaki kartlar cephelerin açılma amaçlarını özetliyor; sonuçları vermiyor.

Resimler temsilidir; tarihî belge değildir.

Hangi karşılaştırma öğrencinin genellemesini, amaç ile sonucu karıştırmadan çürütür?

- A) K ve M, savunma ile müttefik desteğinin de amaç olabildiğini gösterir.
- B) K ve L, bütün cephelerde ulaşımın kesin olarak kesildiğini gösterir.
- C) L ve M, Osmanlı’nın her cephede kendi toprağını koruduğunu gösterir.
- D) K ve M, amaçları farklı olduğu için savaş sonuçlarının aynı olduğunu gösterir.

3. İki değişim, iki etki

Bir serginin bilgi kartları; şöyle özetlenmiştir: K, makineli üretimin artmasıyla yeni pazar ve ham madde arayışını; L, milliyetçilik düşüncesinin çok uluslu devletlerdeki siyasi etkisini anlatır. Öğrenci, iki kartı aynı başlık altında toplayıp aralarındaki farkı da koruyacaktır.

Hangi başlık ve açıklama birlikte uygundur?

- A) Avrupa'daki değişimler; K ekonomik rekabeti, L siyasi bütünlük sorununu açıklamaya yardım eder.
- B) Sanayi Devrimi; K üretimi, L milliyetçiliğin yalnız fabrikalarda doğduğunu gösterir.
- C) Fransız İhtilali; K makinelerin bulunuşunu, L yeni pazar ihtiyacını doğrudan açıklar.
- D) Askerî gelişmeler; K ve L yalnız ordudaki araçların yenilenmesini gösterir.

4. Bir şehir, farklı deneyimler

Mustafa Kemal'in çocukluk çevresini anlatan ders panosunda Selânik'in farklı kültürleri barındırdığı ve ticari ilişkilerle dış dünyaya açıldığı belirtilir. Panonun sonuna "Aynı şehirde büyüyen herkesin düşünceleri aynıdır." yazılmıştır.

Son cümleyi düzeltmek için hangi ek bilgi ilişkilendirilmelidir?

- A) Şehrin ticaret yollarının varlığı, bireysel öğrenmeyi gereksiz kılar.
- B) Ortak çevrenin etkisi vardır; aile, eğitim ve kişinin deneyimleri de farklılaşır.
- C) Farklı okullarda eğitim alınması, şehir çevresinin etkisini tamamen kaldırır.
- D) Düşüncelerin farklılaşması, Selânik'te kültürel çeşitlilik bulunmadığını gösterir.

5. Kanıt ile kişilik yorumu

Bir sınıf araştırması için hazırlanmış kurmaca askerî senaryoda komutan, mevcut erzakı hesaplatıyor ve hava koşullarına göre iki ayrı ulaşım planı hazırlatıyor. Öğrenci bunu "Her geleceği kesin bilir." diye yorumluyor. Senaryo gerçek bir olay veya tarihî alıntı değildir.

Yorumu, senaryodaki iki davranışa dayanan daha ölçülü bir kişilik değerlendirmesiyle değiştiriniz. Kesinlik iddiasının sorununu açıklayınız.

.....

.....

.....

.....

6. Okuma listesinden düşünceye

Bir araştırmacı, Mustafa Kemal'in fikir hayatı panosuna Namık Kemal ve Ziya Gökalp'in eserlerini yerleştirir. Panoda bu okumaların yanında farklı deneyimlerin de düşünce oluşumunda etkili olduğu açıklanır. Bir ziyaretçi yalnız yazar adlarına bakarak "Bütün görüşleri aynen aktarılmıştır." der.

Bu iddiayı sınamak için en uygun çalışma hangisidir?

- A) Yalnız kitapların sayısını karşılaştırıp daha çok kitabın görüşünün bütünüyle benimsendiğini söylemek.
- B) Yazarların aynı alfabeyi kullandığını gösterip bütün fikirlerini eşitlemek.
- C) Belirli görüşleri ve Mustafa Kemal'in bunlara ilişkin değerlendirmelerini bağlamlarıyla karşılaştırmak.
- D) Panodaki deneyim bölümünü kaldırıp etkiyi yalnız iki yazara bağlamak.

7. Bağlantılı gerilimler

Bir ders etkinliğinde devletler arası gerilimler şöyle modelleniyor: pazar rekabeti ekonomik çıkar çatışmasını artırıyor; silahlanma diğer devletlerin güvenlik kaygısını büyütüyor; ittifaklar devletlerin kararlarını birbirine bağlıyor. Bu, I. Dünya Savaşı öncesini tartışmak için hazırlanmış basitleştirilmiş bir modeldir.

Modelden hangi çıkarım yapılabilir?

- A) İttifak kuran devletler arasında bütün ekonomik çıkarlar aynıdır.
- B) Silahlanma yalnız bir devletin içinde sonuç doğurur.
- C) Ekonomik rekabet varsa diplomatik kararların önemi kalmaz.
- D) Farklı nedenler birbirini etkileyebilir; tek bir alan bütün açıklamayı karşılamaz.

8. Araç değişti, ihtiyaç sürdü

Kurmaca bir ekonomik tarih atölyesinde iki üretim modeli karşılaştırılıyor: A'da az sayıda ürün el emeğiyle, B'de daha çok ürün makineyle yapılıyor. B modelinde ham madde ihtiyacı ve satılacak ürün miktarı artıyor. Veriler gerçek bir işletmeye ait değildir.

"Üretim arttığı için dış pazarın önemi azalır." yargısını iki verilen bilgiyle değerlendiriniz. Üretim artışının neden tek başına satış garantisi olmadığını yazınız.

9. Görevler arasında aktarılan beceri

Tarih kulübü bir komutanın farklı görevlerdeki davranışlarını karşılaştırmak için iki ölçüt belirliyor: yerel koşulları öğrenme ve eldeki imkânlarla göre örgütlenme. Öğrenci, aynı ölçütlerin Trablusgarp ile Çanakkale incelemelerinde kullanılmasını “İki olayın bütün koşulları aynıdır.” diye açıklıyor.

Bu açıklamaya en uygun düzeltme hangisidir?

- A) Ortak ölçütle karşılaştırma yapılabilir; coğrafya, görev ve kaynak farklılıkları ayrıca incelenmelidir.
- B) Aynı kişiden söz edildiği için coğrafi koşulları karşılaştırmak gereksizdir.
- C) Görevler farklıysa kişinin deneyimleri arasında hiçbir ilişki kurulamaz.
- D) Aynı ölçütün kullanılması, iki olayın sonuçlarının da eşit olduğunu kanıtlar.

10. Cephe gerisindeki iki gösterge

Savaşın toplum üzerindeki etkisini tartışan kurmaca bir sınıf modelinde, bir kasabada üretimde çalışanların bir bölümü askere gidiyor; aynı dönemde ordunun yiyecek talebi artıyor. Öğrenci “Yiyecek sıkıntısı yalnız tüketim arttığı için oluşabilir.” diyor.

Hangi değerlendirme modele uygundur?

- A) Asker sayısı artınca üretim miktarı her koşulda aynı kalır.
- B) Üretim kapasitesi ve talep birlikte incelenmelidir; model iki yönden baskı ihtimali gösterir.
- C) Üretimde çalışan azalınca yiyecek talebi de zorunlu olarak azalır.
- D) İki değişim bulunduğu için yiyecek arzı hakkında hiçbir araştırma yapılamaz.

11. Bilgi kartlarını yerleştir

Sergi taslağında üç kart vardır: 1. Selânik’te farklı topluluklarla karşılaşma. 2. Askerî okulda düzenli eğitim. 3. Kişinin okuduklarını kendi deneyimleriyle değerlendirmesi. Üç açıklama: A. Eğitim ortamı, B. Sosyal çevre, C. Bireysel değerlendirme.

Kartları açıklamalarla eşleştiriniz. Bu üç karttan neden “Kişilik yalnız okulda oluşur.” sonucu çıkmadığını bir gerekçeyle açıklayınız.

1. Selânik’te farklı topluluklarla karşılaşma.

2. Askerî okulda düzenli eğitim.

3. Kişinin okuduklarını kendi deneyimleriyle değerlendirmesi.

1.

2.

3.

12. Neden haritasındaki eksik alan

Osmanlı Devleti'nin sorunlarını açıklayan bir pano, yalnız Avrupa'daki siyasi fikir değişimlerine yer veriyor. Öğrencinin amacı hem siyasi hem ekonomik etkileri birlikte göstermektir.

Hangi ek kart bu amaçtaki eksikliği en doğrudan giderir?

- A) Milliyetçilik düşüncesinin farklı topluluklardaki karşılığı.
- B) Farklı siyasi görüşlerin devlet yönetimi tartışmalarına etkisi.
- C) Makineli üretim, ham madde ihtiyacı ve pazar rekabeti ilişkisi.
- D) Siyasi düşüncelerin yayılmasında kullanılan yayınların dili.

13. Bir düşüncenin izini sürmek

Bir öğrenci, fikir hayatı araştırmasında yalnız eser adlarını sıralamıştır. Öğretmeni ondan “yurt sevgisi düşüncesinin hangi metinde, hangi bağlamda tartışıldığını ve değerlendirmeye nasıl yansıdığını” göstermesini ister.

İstenen değişiklik araştırmaya ne kazandırır?

- A) Kitapların kapak benzerliğini düşünce birliğiyle eşitlemeyi.
- B) En çok sayfası olan eseri tek etkili kaynak saymayı.
- C) Bütün eserlerin aynı görüşte olduğunu önceden kabul etmeyi.
- D) İsim listesi yerine düşünce içeriğine dayanan, izlenebilir bir ilişki kurmayı.

14. İddia–kanıt ayrımı

Bir öğrenci askerî deneyimleri anlatırken şu iki cümleyi kuruyor:

- I. “Komutan göreve ilişkin farklı ulaşım seçeneklerini incelemiştir.”
- II. “Bu yüzden hiçbir kararında yanılmamış.”

Bunlar kanıt değerlendirme için yazılmış kurmaca cümlelerdir.

I'den II'ye geçişte hangi bilgi eksiktir? I'in destekleyebileceği daha sınırlı bir yorum yazınız; bütün kararları kapsayan iddianın neden ayrıca sınanacağını açıklayınız.

15. İttifak bilgisi neyi söyler?

Bir ders kartında Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'na İttifak Devletleri yanında katıldığı yazılıdır. Başka bir kart savaş sırasında farklı cephelerde farklı ikmal koşulları bulunduğunu belirtir.

Bu iki karttan hangisi çıkarılabilir?

- A) Aynı ittifakta yer almak, bütün cephelerde aynı kaynak ve koşulların bulunduğunu göstermez.
- B) İttifak üyeliği, her cephede aynı miktarda erzak kullanıldığını kanıtlar.
- C) İkmal farklılığı, devletin aynı savaşta iki karşıt ittifaka katıldığını gösterir.
- D) İttifak bilgisi, askerî kararların yerel koşullardan etkilenmediğini gösterir.

16. Eksik iki kavramı tamamla

Bir öğrenci neden haritasına şu cümleyi yazıyor:

“Pazar paylaşımı ve ham madde yarışı _____ boyutu; silahların artırılması ve karşılıklı güvenlik kaygısı _____ boyutu gösterir.”

Sözcük havuzu: ekonomik, askerî, sanatsal.

Boşlukları tamamlayınız. İki boyut arasında olası bir bağlantı kurunuz; bu bağlantının savaşı tek başına zorunlu kıldığını neden söyleyemeyeceğinizi ekleyiniz.

17. Savaşın toplumsal izleri

Bir sergi ekibi savaşın yalnız cephedeki çatışmalardan oluşmadığını göstermek istiyor. Kurmaca taslakta askerî harekât panosu hazır; gündelik yaşam bölümü boştur. Ekibin elinde üretim, göç ve erzak dağıtım konularında araştırılabilecek başlıklar vardır.

Gündelik yaşam bölümüne iki araştırma sorusu yazınız. Her biri için hangi tür kaydın işe yarayacağını belirtiniz. Gerçekten incelenmemiş kayıtların sonucunu uydurmayınız.

18. Çok etkenli açıklamayı seç

Bir öğrenci Mustafa Kemal'in kişilik gelişimi için üç başlık hazırlıyor: aile ve şehir çevresi, eğitim ve okumalar, görevlerde edinilen deneyimler. Başlıklardan biri kaldırılırsa bütün açıklamanın aynı güçte kalacağını düşünüyor.

Hangi değerlendirme en uygundur?

- A) Eğitim başlığı varsa aile ve görev deneyimlerini incelemeye gerek yoktur.
- B) Başlıklar farklı etki alanlarını temsil eder; çıkarmak açıklamanın dayandığı kanıt kapsamını daraltır.
- C) Üç başlık bulunması, her birinin eşit miktarda etkili olduğunu kanıtlar.
- D) Görevler sonradan yaşandığı için önceki öğrenmelerle ilişki kurulamaz.

19. Sergi metninin sınırı

Bir sergi taslağında "Mustafa Kemal çeşitli düşünürlerin eserlerini okudu." cümlesinin ardından "Öyleyse fikir hayatı yalnız kitaplardan oluştu." yazılmıştır. Ders notları eğitim, çevre ve görev deneyimlerini de vurgular.

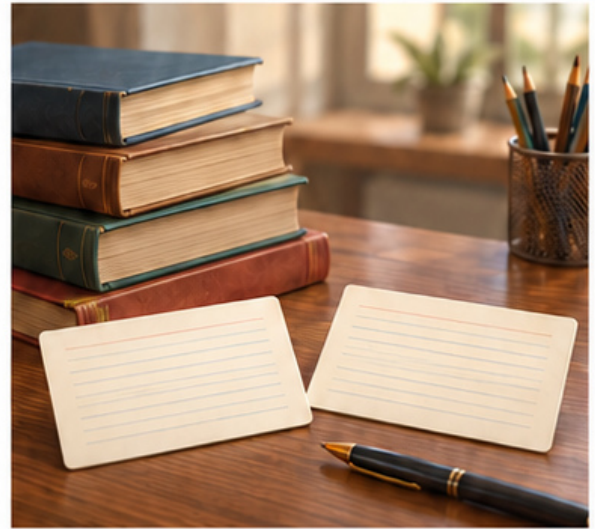
İkinci cümleyi, okumaların önemini koruyarak yeniden yazınız. Değişikliği ders notlarındaki iki başka etkenle gerekçelendiriniz.

.....

.....

.....

.....

20. Kanıttan sonuca araştırma sırası

Bir öğrenci Avrupa'daki değişimlerin Osmanlı üzerindeki etkisini araştırarak. Kartlar:

K— Bulduğu kaynakların tarihini, amacını ve güvenilirliğini kontrol et.

L— Siyasi ve ekonomik etkiler hakkında açık bir araştırma sorusu kur.

M— Soruyla ilgili kaynakları topla ve sınıflandır.

N— Kanıtları desteklediği, sınırları belirtilmiş bir açıklama yaz.

Kartları başlangıç için mantıklı sıraya koyunuz. Sonuç yazarken neden yalnız kendi görüşünü destekleyen kaynakların seçilmemesi gerektiğini açıklayınız.

.....

.....

.....

